

Caracterul romantic al unei poezii studiate: Luceafarul

sinteza a categoriilor lirice mai de seama pe care poezia lui Eminescu le-a produs mai Inainte - Tudor Vianu

Introducere

Romantismul este o miscare literara aparuta In Anglia la Inceputul secolului al XIX-lea, de unde se raspandeste mai Intai In Franta si In Germania, apoi In toata Europa. Aceasta miscare apare ca o reactie la strictetea regulilor clasice, fiind prima forma de modernism In cultura universala. Curentul are urmatoarele trasaturi principale: expansiunea eului, cultul individualismului, redescoperirea folclorului si a istoriei nationale, cultivarea starilor onirice, interesul pentru mituri si simboluri, crearea de lumi fantastice, contemplarea trecutului si a figurilor istorice, triumful sentimentalismului asupra ratiunii, al imaginatiei asupra logicii si judecatii, spiritul dinamic, tensiunea, deschiderea (spre deosebire de echilibrul si cultul formelor Inchise din clasicism), viziunea globala asupra universului (totalitatea, nu detaliul, sinteza, nu analiza), interesul pentru particular, individual, original (nu tipicul/caracterul), cultivarea melancoliei, a unei stari oximoronice In care durerea se asociaza cu placerea, pesimismul cu speranta.

In literatura romana putem vorbi despre romantism odata cu aparitia pasoptistilor, manifestul lor fiind de fapt Introductia la Dacia literara semnat de Mihail Kogalniceanu, ulterior prin opera lirica a lui Mihai Eminescu, ce intelectualizeaza si rafineaza tematica si viziunea pasoptistilor, realizand totodata si prima revolutionare a limbajului poetic din literatura romana.

Evidentierea elementelor romantice In textul ales

Aparut mai Intai la Viena In almanahul "Societatii literare Romania Juna", apoi In tara In acelasi an 1883, poemul Luceafarul este considerat summum creatiei eminesciene, "sinteza a categoriilor lirice mai de seama pe care poezia lui Eminescu le-a produs mai Inainte" (Tudor Vianu), opera care defineste In chip ilustrativ romantismul Inalt al poetului. Poemul apare In perioada a treia de creatie, ilustrand maturizarea viziunii artistice si stapanirea deplina a limbii literare si a valentelor expresive ale cuvintelor. Sinteza a temelor si motivelor specifice imaginarului eminescian, poemul cuprinde, pe o structura echilibrata, clasica, elemente de romantism ce tin de coexistenta mai multor specii, a elementelor mai multor genuri, dar si de prelucrarea unor surse mitologice, filozofice si folclorice. Nu In ultimul rand, Luceafarul ilustreaza In ce masura limbajul poetic eminescian se abstractizeaza, atingand punctul maxim al maturizarii artistice.

Luceafarul este un poem epic ce prezinta alegoria conditiei omului de geniu, vazut ca o fiinta sfasiata de contradictii adanci si In antiteza cu omul mediocru, fara aspiratii spirituale.

Un prim argument al caracterului de sinteza al poemului Il constituie temele secundare Intregesc complexul de semnificatii al poemului: natura terestra si cosmica, iubirea In dubla ipostaza,

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

pamanteana si Implinita si cea Intre doua entitati ce apartin unor lumi incompatibile, fragilitatea si efemeritatea conditiei umane, devenirea universala, calatoria la originile universului, In timp si spatiu cosmic. Fara a avea pretentia de a le enumera In totalitate, motivele specifice imaginarului eminescian tin, In cea mai mare parte, de estetica romantismului: aspiratia spre o stea sau Luceafarul pun In lumina conditia omului de geniu care doreste sa cuprinda spiritual universul, visul favorizeaza accesul la un alt tip de realitate, Ingerul si demonul se regasesc In metamorfozarile Luceafarului, In sacrificiul lui suprem de renuntare la conditia divina, fortuna labilis si vanitas vanitatum et omnia vanitas sunt repere ale existentei terestre, iar teiul, codrul protector, luna ca astru tutelar, izvorul compun natura salbatica pe fundalul careia se reface cuplul adamic In final.

In al doilea rand, sursele de inspiratie sunt de natura folclorica sau filozofica, ceea ce reprezinta un element al esteticii romantice. Cele romantice sunt reprezentate pe de o parte de basmele romanesti culese de calatorul german Richard Kunisch - Frumoasa fara corp (tema iubirii incompatibile) si Fata-n gradina de aur (cu deosebirea ca Hyperion nu alege calea razbunarii, caci contravine esentei superioare a geniului), pe de alta parte de mitul Zburatorului, considerat de Calinescu unul dintre cele patru mituri fundamentale ale culturii romane. Acesta se regaseste In prima parte a poemului: Luceafarul i se arata fetei de Imparat In vis, are o Infatisare luminoasa, li provoaca o stare de melancolie diurna, se metamorfozeaza In tineri cu Infatisare frumoasa. Influentele filozofiei lui Arthur Schopenhauer legate de conceptia despre geniu se regasesc Intr-o notatie a poetului pe marginea manuscrisului, din care se deduce ca geniuul este, In ciuda privilegiului nemuririi, condamnat la nefericire si singuratate, idee preluata de la filozoful german.

De asemenea, ilustrativ pentru "lirica mastior", Luceafarul are un fir epic In care sunt integrate mai multe personaje (Luceafarul/Hyperion, Fata de Imparat/Catalina, Catalin, Demiurgul). Prezenta unui narator, gradatia firului epic, preponderenta naratiunii si a dialogului, preferinta pentru verbe sunt elemente ce tin de prezenta epicului. Poemul apartine Insa unei lirici mascate, evidente cel putin In pasajele ce descriu Intalnirea la nivel oniric dintre fata de Imparat si Luceafar, ipostazierea astrului In Inger si demon, chemarile fetei sau scenariul erotic din partea finala. Nu In ultimul rand, secvente dramatice precum dialogul Demiurg-Hyperion sau replicile finale ale celui din urma corespund filozofiei grave a poemului.

Pe de alta parte, analiza secventiala a textului permite identificarea unor elemente ce scot In evidenta prezenta mai multor specii: pastelul cosmic se regaseste In zborul uranic al lui Hyperion, pastelul terestru In tabloul erotic din final, meditatie cu caracter filozofic In replica Demiurgului, egloga In prima parte a poemului, prin dialogurile dintre fata de Imparat si Luceafar sau In tablou al II-lea, In scenariul al carui protagonisti sunt Catalin si Catalina.

In plus, preferinta poetului pentru antiteze se reflecta In organizarea poemului, prin opozitiile stabilite Intre cele patru tablouri: strofele 1-43 prezinta interferenta planurilor uman-terestru si cosmic, prin aspiratia fetei de Imparat spre Luceafar, posibila numai In plan oniric. Strofele 44-64 descriu planul terestru, ce cuprinde lectia de iubire dionisiaca a lui Catalin catre un corespondent din ordinea umana, Catalina. Strofele 65-85 sunt dominate de planul cosmic, prezentat prin doua

secvente, zborul lui Hyperion catre haosul initial de dinaintea Genezei pentru a cere dezlegarea de nemurire, metafora a sacrificiului suprem In dragoste, respectiv replica Demiurgului, ce accentueaza antiteza dintre efemeritatea ordinii fenomenale si eterna devenire a lumii. Strofele 86-98 prezinta planul uman-terestru ce se regaseste In idila celor "doi tineri singuri", proiectata Intr-un cadru natural feeric si protector, iar interferenta cu planul cosmic este posibila prin invocatia fetei, ce cheama Luceafarul ca pe o stea norocoasa, care sa-i vegheze destinul. Antiteze precum terestru-cosmic, efemer-etern, perisabilitate-vesnicie, geniu-mediocritate, masculin-feminin ilustreaza gustul eminescian pentru aceasta figura de gandire romantica prin excelenta.

Evidentierea relatiei dintre fondul de idei si mijloacele artistice de realizare a acestora

Cele mai evidente argumente care ilustreaza caracterul de sinteza a categoriilor lirice eminesciene al acestui text se evidentiaza prin analiza tablourilor. De exemplu, primul tablou prezinta alegoric tema conditiei omului de geniu pornind de la iubirea incompatibila dintre o muritoare si un astru, ambele portrete fiind ale unor personaje exceptionale In situatii exceptionale. Fata de Imparat este o ipostaza superioara a destinului uman prin unicitate, sacralitate (comparatia "Cum e fecioara Intre sfinti"), aspiratia spre cunoasterea univrsala (prin echivalenta cu luna, simbol al cunoasterii), fiind perdestinata unei experiente de cunoastere ("Luceafarul asteapta", "Ea trebui de el In somn /Aminte sa-si aduca"). Spirit problematizant si contemplativ, ea este predispusa la visare, elemente ce o Incadreaza Intr-o tipologie romantica.

Cele doua invocatii ale fetei, prin care Luceafarul este chemat ca un dublu In vederea constituirii cuplului ("Viata-mi lumineaza!"), sunt urmate de doua metamorfozari succesive ale Luceafarului, In Inger si In demon, antiteza explicabila prin raportare la tratatele de angelologie: Intre spatiul terestru/profan si cel celest/sacru, exista In imediata apropiere a cerului Ingerii, entitati cu aura divina pe cale a deveni sfinti, iar mai jos demonii, Ingeri cazuti pentru pacatul de a fi rivalizat divinitatea. Astfel, Luceafarul va trebui sa treaca mai Intai prin aceste doua stadii In Incercarea lui de a renunta la nemurire.

Cele doua metamorfozari se pot analiza paralel: Luceafarul alege In ambele cazuri ipostaze terestre sociale superioare ("Parea un tanar voievod"), are Insemne ale puterii "toiag/Incununat cu trestii", "Coroana-i arde pare"), Infatisarea frumoasa ("mandru tanar" / "mandru chip"), se naste din principii primordiale (cer si mare, respectiv aer si apa) sau contrare (soare si noapte, respectiv Intuneric si lumina), dar nu are atributele umanitatii ("umbra fetei stravezii / E alba ca de ceara", "marmoreele brata", "palid e la fata"), ci apartine mai degraba altei lumi ("vanat giulgi", "negru giulgi", "un mort frumos cu ochii vii").

Refuzul fetei reprezinta o forma de superioritate, caci ea constientizeaza limitele destinului uman si Isi asuma statutul de muritoare. Pe de alta parte, hotararea Luceafarului de a cere dezlegarea de nemurire In numele iubirii reprezinta forma suprema a sacrificiului.

In antiteza cu registrul grav al iubirii din primul tablou, In strofele 44-64 are loc apropierea Intre doi

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

exponenti ai aceleiasi lumi: Catalin are o origine sociala inferioara ("Imple cupele cu vin/Mesenilor la masa", "un paj ce poarta pas cu pas / A-mparatesei rochii") si o paternitate incerta ("baiat din flor si de pripas"), este chipes ("cu obraji ca doi bujori"), dar percepe dragostea la nivel instinctual ("panditor", "Indraznet cu ochii"). El o initiaza pe Catalina Inr-un ritual erotic de tip "carpe diem", care Insa nu are nicio nota de vulgaritate. Catalina trebuie pusa In relatie cu fata de Imparat din tabloul Intai: ea abandoneaza registrul liric, literar din prima parte In favoarea unui popular, regional ("ia du-t' de-ti vezi de treaba", "ce vrei, mari Catalin"), iar idila cu un paj pune sub semnul Intrebării statutul de fata de Imparat din prima parte a poemului. Prin urmare, Catalina si fata de Imparat reprezinta fetele aceluiai personaj: Catalina - ipostaza diurna, fata de Imparat - ipostaza nocturna ce implica aspiratia de a depasi limitele conditiei umane.

Cele mai profunde semnificatii legate de conditia omului de geniu se regasesc In tabloul al III-lea, care are doua secvente poetice: pe de o parte zborul lui Hyperion catre Demiurg, caruia li cere dezlegarea de nemurire, fragment ce confirma statutul lui Eminescu de creator al pastelului cosmic In literatura romana, iar pe de alta parte dialogul acestor doua personaje ce apartin ordinii celeste. Numele prin care este desemnat Luceafarul este Hyperion, etimologic explicabil prin "cel de deasupra/din afara timpului". Meditatiea Demiurgului accentueaza antiteza dintre dimensiunile existentei terestre si cele cosmice, dar si relatia dintre devenirea eterna a cosmosului In ciuda efemeritatii lumii fenomenale. Elementele ce compun limitele destinului uman sunt enumerate cu o nota dispretuitoare: muritorii sunt determinati In timp si spatiu, supusi hazardului ("ei doar au stele cu noroc") si desertaciunii ("si prigoniri desarte", "ei nu mai doar dureaza-n vant / Desarte idealuri"), spre deosebire de elementele spatiului cosmic, care sustin echilibrul universal.

Cadrul cu o usoara tenta de vulgaritate al Intalnirii dintre Catalin si Catalina din tabloul al II-lea este Inlocuit de unul natural, salbatic, feeric, imaginarul romantic reunind motive specific eminesciene: seara, luna, codrul, teiul, lacul; cuplul este o idee mito-poetica ce reface puritatea adamica a perechii primordiale Intr-o natura protectoare. Cea de-a treia invocatie a fetei adresata Luceafarului nu mai vizeaza Insa iubirea dintre doua entitati incompatibile, caci de data aceasta ea se adreseaza astrului ca unei stele aducatoare de noroc ("Patrunde-viata si In gand / Norocu-mi lumineaza"). Ultimele sase versuri reprezinta replica finala a lui Hyperion, ce sintetizeaza drama sa: el nu se poate implini afectiv, deci nu poate accede la cunoasterea totala. In antiteza cu destinul omului mediocru, supus hazardului ("Traind In cercul vostru stramt/ norocul va petrece"), omul de geniu se sustrage devenirii, ramanand lipsit de afect, apolinic, resemnat (Ci eu In lumea mea ma simt/ nemuritor si rece").

Semnificatiile textului:

Astfel, poemul se Incadreaza In curentul romantic prin tematica, prin motive, prsonajele exceptionale In situatii exceptionale, antitezele real-ireal, terestru-cosmic, masculin-feminin, prin simultaneitatea In planul expresiei a elementelor populare cu cele savante, prin amestecul de genuri si specii. Luceafarul reprezinta, astfel, un punct maxim al creatiei eminesciene.